

Електронні докази в адміністративному судочинстві та особливості їх дослідження засобами комп'ютерно-технічної експертизи

Ольга Брендель

PhD, завідувач сектору комп'ютерно-технічних, телекомунікаційних досліджень та досліджень відео-, звукозапису, лабораторія інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1723-020>, e-mail: olgabrenda@ukr.net

Олена Селезньова

головний судовий експерт сектору комп'ютерно-технічних, телекомунікаційних досліджень та досліджень відео-, звукозапису, лабораторія інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0009-0001-9940-6291>, e-mail: selezneva.elena07@gmail.com

Висвітлено правову природу електронних доказів в адміністративному судочинстві та роль комп'ютерно-технічної експертизи в їх дослідженні. Проаналізовано процесуальні особливості електронних доказів, проблеми та перспективи розвитку комп'ютерно-технічного дослідження таких доказів.

Ключові слова: електронні докази; адміністративне судочинство; комп'ютерно-технічна експертиза; цифрові докази; судова експертиза.

Electronic Evidence in Administrative Proceedings and Features of Their Research Using Computer-Technical Examination Tools

Olha Brendel, Olena Seleznova

The theses highlight the legal nature of electronic evidence in administrative proceedings and the role of computer-technical expertise in their study. The procedural features of electronic evidence, problems and prospects for the development of computer-based research of such evidence are analyzed.

Keywords: electronic evidence; administrative proceedings; computer technical expertise; digital evidence; forensic expertise.

Цифровізація публічного управління та судочинства зумовила суттєве зростання ролі електронних доказів в адміністративних справах. Застосування електронних документів, даних інформаційних систем, лог-файлів, електронного листування, даних з веб-ресурсів та мобільних пристроїв потребує спеціальних знань для їх належного дослідження й оцінки судом. Саме тому комп'ютерно-технічна експертиза (далі — КТЕ) посідає важливе місце поміж видів судових експертиз, що їх застосовують в адміністративному судочинстві.

Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАСУ), електронні докази є самостійним засобом доказування поряд із письмовими, речовими доказами та показаннями свідків. Законодавець визначає електронні докази як інформацію в електронній (цифровій) формі, що містить відомості про обставини, які мають значен-

ня для справи (ст. 99 КАСУ) [1]. До електронних доказів належать, зокрема, *електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі*. Особливістю таких доказів є їхній нематеріальний характер та залежність від технічних засобів відтворення, що ускладнює процес їх фіксування, збереження та дослідження.

КАСУ передбачає можливість подання електронних доказів як в оригіналі, так і в електронній копії, засвідченій електронним підписом, або у паперовій копії. Проте на практиці саме визначення «оригіналу» електронного доказу спричиняє дискусії, оскільки у разі копіювання цифрові дані можуть бути ідентичними. Правова природа

електронних доказів полягає в поєднанні інформаційної та технічної складових. З одного боку, вони містять юридично значущу інформацію, з іншого — потребують спеціальних технічних знань для перевірки автентичності, цілісності та походження. Саме ця обставина зумовлює необхідність залучення експертів у галузі дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів [2].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» (далі — *Закон про електронні документи*), електронний документ визначається як документ, у якому інформація зафіксована у вигляді електронних даних, включно з обов'язковими реквізитами. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений або перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальна форма електронного документа полягає у відображенні його змісту за допомогою електронних засобів або на папері у форматі, що забезпечує сприйняття його інформації людиною [3].

Згідно зі ст. 1 цього Закону про електронні документи, обов'язковий реквізит електронного документа — це дані, без яких документ не може бути підставою для обліку й утратить юридичну силу. Окрім того, відповідно до ст. 6, створення електронного документа завершується накладанням електронного підпису або електронної печатки [3]. До того ж слід зазначити, що не на кожний електронний документ (наприклад, відео-, звукозапис, графічне зображення тощо) можна накласти електронний підпис або електронну печатку, що (відповідно до Закону про електронні документи) є завершальним етапом створення електронного документа. Отже, такі документи в електронній (цифровій) формі з технічних позицій можуть бути електронним доказом, але не можуть бути електронним документом.

Суддя у процесі долучення електронних доказів (документів) до матеріалів справи, не маючи спеціальних знань, не завжди може самостійно оцінити технічну складову певного електронного документа, наприклад, чи були змінені метадані файлу, чи містяться ознаки цифрового монтажу та редагування

зображення, або з якого пристрою здійснювався доступ до певної інформаційної системи. У такому разі ключову роль відіграє комп'ютерно-технічна експертиза, яка є видом судової експертизи, спрямованої на дослідження комп'ютерних систем, електронних даних, програмного забезпечення та цифрових носіїв інформації з метою встановлення фактичних обставин справи.

Поміж основних завдань КТЕ можна виокремити такі: установлення факту створення, зміни або видалення електронних даних / файлів; визначення часу (дати та часу) здійснення певних дій у системі; ідентифікація користувача або технічного засобу, з якого здійснювалися дії; установлення ознак цифрового монтажу / редагування зображень та електронних документів; аналізування роботи певних інформаційних систем тощо.

Науковці підкреслюють, що КТЕ має міждисциплінарний характер, поєднуючи елементи права, інформатики та кібербезпеки [4]. Отже, висновок експерта з комп'ютерно-технічної експертизи є одним із джерел доказів. До того ж він не має наперед встановленої сили, проте на практиці часто відіграє вирішальну роль у дослідженні електронних доказів.

Висновок експерта дає суду змогу отримати об'єктивну інформацію про технічні аспекти такого доказу, зокрема про його ймовірну фальсифікацію або модифікацію. Це особливо важливо у спорах з органами публічної влади, де електронні системи (реєстри, автоматизовані інформаційні системи тощо) є основним джерелом доказової інформації.

Водночас слід зазначити, що ефективність КТЕ значною мірою залежить від правильного формулювання питань, поставлених перед експертом. Експерт не має права робити правові оцінки; установлювати вину особи; виходити за межі поставлених питань. Він лише надає науково обґрунтовані висновки щодо технічних фактів і властивостей цифрових даних. У низці випадків результати експертизи мають ймовірний або обмежено-категоричний характер, особливо коли дані частково пошкоджені; відсутній повний контекст їх створення; існує кілька техніч-

но можливих пояснень походження інформації [4].

Перспективні напрями розвитку — удосконалення процесуального законодавства щодо електронних доказів, розроблення єдиних стандартів проведення КТЕ, а також підвищення рівня цифрової компетентності суддів та інших учасників процесу. Важливе й подальше формування сталої судової практики, яка б ураховувала специфіку електронних доказів та результати комп'ютерно-технічних експертиз.

Комп'ютерно-технічна експертиза є невід'ємним елементом сучасного адміністративного судочинства в умовах цифровізації. Вона забезпечує належне дослідження та оцінювання електронних доказів, сприяє встановленню об'єктивної істини у справі та підвищує ефективність судового захисту прав і свобод громадян. Подальший розвиток цього інституту потребує комплексного підходу,

що поєднує вдосконалення законодавства, практики та наукових досліджень.

Перелік джерел посилання

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 19.01.2025).
2. Ківалов С. В., Осадчий А. Ю., Закаленко О. В. Адміністративний процес (загальна частина) : навч. посіб. (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса, 2019. 224 с.
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 19.01.2025).
4. Климчук М. П., Коміссарчук Ю. А., Марко С. І., Стецьк Б. В. Судова комп'ютерно-технічна експертиза у кримінальному провадженні : навч. посіб. Львів, 2022. 112 с.